

עיונים לשבת פרשת ראה עפ"י הרמב"ם

מרכז מורשת הרמב"ם רח' התנאים 6 טבריה, משרדי המרכז רח' יוחנן בן זכאי 6 טבריה, טלפקס- 04-6790632

לשאלות, הערות והארות info@harambam.org.il

לעילוי נשמת אסתר בת רחמה

ההרים הרמים

הרב שאולי גרינפלד

התורה רצתה להקדיש את ההר הגבוה ביותר דווקא לעבודת ה', בניגוד למאמציהם של הכנענים להקים במקומות הגבוהים את אתרי הפולחן שלהם.

גם את מקדשי המעט, בתי הכנסת, יש לבנות במקומות הגבוהים, כפי שכתב הרמב"ם בהלכות תפילה⁴:

"כשבנין בית הכנסת אין בונין אותה אלא בגבהה של עיר שנאמר⁵ 'בראש הומיות תקרא', ומגביהין אותה עד שתהא גבוהה מכל חצרות העיר שנאמר⁶ ו'לרומם את בית אלה-ינו'".

על החשיבות של בניית בתי הכנסת דווקא במקום הגבוה עמד מרן הראי"ה קוק זצ"ל בספרו עין איה⁷: "להורות שהתעודה⁸ של בית הכנסת שהיא עבודת השם יתברך הוא המקום היותר גבוה שבחיים, שכל פינות החיים הפרטיים כולן אליו יפנו ועל ידו יתעלו ויתרוממו, ובזה מתמשכת תכלית החיים לקדושה ולצדק בכל ארחותיהם והם נבנים ומתקיימים".

המיקום של בית הכנסת ב'גבהה של עיר' מלמד את היות עבודת ה' הדבר המרכזי בחיים, שנועד לרומם את החיים כולם, להשקפות של קדושה וצדק.

הגמרא בשבת⁹ מוסיפה ומלמדת:

"והני מילי בבתי, אבל בקשקושי ואברורי לית לן בה".

בפרשתנו, במסגרת נאומו של משה לפני שעם ישראל נפרד ממנו ונכנס לארץ, מופיעה הדרכה כיצד לנהוג במקומות הפולחן הרבים, שמשאירים הכנענים בארץ:

"אבד תאבדון את כל המקומות אשר עבדו שם הגוים אשר אתם ירשים אתם את אלהיהם, על ההרים הרמים ועל הגבעות, ותחת כל עץ רענן¹".

וכפי שכתב הרמב"ם בספר המצוות²:

"שציונו לאבד עבודה זרה ובתיה כולם בכל מיני האיבוד וההשחתה בשבירה ושריפה והריסה וחיתוך, כל מין במה שיאות לו, רוצה לומר במה שיהיה יותר מפליג ויותר ממהר בהשחתתו. והכוונה שלא נניח להם רושם, והוא אמרו יתעלה 'אבד תאבדון את כל המקומות אשר עבדו שם'".

התורה מתארת את מנהגם של עובדי העבודה זרה למקם את יראתם דווקא במקומות גבוהים: 'על ההרים הרמים ועל הגבעות'. הרמב"ם במורה נבוכים³ כתב שבחירת הר המוריה כמקום המקדש לעבודת ה', נקבעה כנגד מנהג זה:

"וידוע כי עובדי עבודה זרה היו משתדלים לבנות היכליהם ולהעמיד פסליהם במרומי המקומות שמוצאים שם, על ההרים הרמים, לפיכך קידש אברהם אבינו הר המוריה מפני שהוא ההר הגבוה ביותר שם, ופרסם בו את הייחוד".

4 י"א, ב.
5 משלי א, כ"א.
6 עזרא ט, ט.
7 שבת א עמ' 19.
8 מלשון יעד, מטרה.
9 י"א.

1 דברים י"ב, ב.
2 עשה קפ"ה.
3 ג, מ"ה.

למבנייה בעין עיטם דמדל¹⁶, אמרי: ניתתי ביה קליל¹⁷, כדכתיב¹⁸: 'ובין כתפיו שכן'.
ופירש רש"י:

"נעשה אותו נמוך מעט, ונבנהו בירושלים, שהיא למטה כדכתיב 'כתפיו' ולא כתיב ראשו".

דברים אלו מעוררים תמיהה: בתחילת דברינו הבאנו את דברי הרמב"ם, שהר המוריה נבחר להיות מקום המקדש, בשל היותו ההר הגבוה ביותר באזור. ואילו בדברי הגמרא אנו רואים שיש עניין לבנות את בית המקדש דוקא על ההר שאינו הגבוה ביותר.

על המילים 'ובין כתפיו שכן' כתב רש"י:

"בגובה ארצו¹⁹ היה בית המקדש בנוי, אלא שנמוך עשרים ושלוש אמה מעין עיטם. ושם היה דעתו של דוד לבנותו, כדאיתא בשחיטת קדשים אמרי נחתי ביה פורתא, משום דכתיב 'ובין כתפיו שכן' אין לך נאה בשור יותר מכתפיו".

רש"י הרגיש בתמיהה שלנו, ותירץ שבית המקדש לא נבנה בעין עיטם, למרות גובהו, כיון שאין לך נאה בשור יותר מכתפיו. אלא שתירוץ זה עצמו, צריך הסבר, מה המשמעות לכך שהכתפיים הם הדבר הנאה בשור? נראה לומר, שאמנם הצוואר הראש הם האיברים הגבוהים של השור, אבל הכתפיים מלבד היותם האיברים השניים בגובהם, הרי שהם מבטאים את הרוחב והנוכחות של השור. 'הכתפיים הרחבות' של השור יוצרים את תחושת העוצמה שאנו מקבלים מהמבט על השור.

בית המקדש נבנה על ההר הגבוה, כדי לבטא את חשיבותו. אבל לא על ההר הכי גבוה, אלא על ההר שמבטא 'כתפיים' – נוכחות. כלומר: לא מספיק 'לרומם את בית אלוה-ינו', אך להשאיר אותו גבוה ולא מחייב, אלא אנו צריכים שלעבודת ה' תהיה נוכחות ממשית ומחייבת בחיינו המעשיים.

כלומר, בית הכנסת אינו צריך להיות יותר גבוה מבתי שנועדו לשמירה או ליופי, אלא רק מבתי מגורים. הטעם לכך מבואר אף הוא בעין איה שם:

"להורות שמושגינו בבית הכנסת, שהוא המכון לקיבוץ עבודת ה' יתברך והרמת כח האמונה ויראת ד' בלבבות, אינו ממינם של הקשקושי ואברורי, שהם שימושים של קישוט ויופי לבד, שהוא רק בערך טפל וחיצוני לחיים, ואין לתן לבית הכנסת יחש נערך להם עד שיהיה קפידא בגבהם יותר, אמנם בית הכנסת נערך בערך עומק גוף החיים הישראליים בערך הבתים העיקריים, מקומות החיים בעצמם, ועליהם הוא מתרומם, להורות שמטרת כלל החיים ופרטיהם ישובו לתכלית עבודת ד".

אם ההלכה היתה דורשת שבית הכנסת יהיה הגבוה בכל בנייני העיר, היה מקום להבין שבית הכנסת, מייצג 'קישוט' בלבד, שעבודת ה' אינה אלא 'פלוקלור' יפה. הדרישה שבית הכנסת יהיה גבוה יותר מבתי המגורים, אך לא יותר מהמגדלים היפים, באה ללמד שבית הכנסת צריך לתפוס את מקומו בחיים המעשיים, ולא את מקומו בין בנייני הראווה.

בדומה לכך, הגמרא במסכת זבחים¹⁰ אומרת שאמנם בית המקדש נבנה על ההר הגבוה, אבל לא על ההר הכי גבוה:

"דרש רבא, מאי דכתיב¹¹: וילך דוד ושמואל וישבו בנויות ברמה, וכי מה ענין נויות אצל רמה? אלא, שהיו יושבין ברמה ועוסקין בנויו של עולם, אמרי, כתיב¹²: 'וקמת ועלית אל המקום', מלמד שבית המקדש גבוה מכל ארץ ישראל, וארץ ישראל גבוהה מכל ארצות, לא הוו ידעי דזכותיה היכא¹³, אייתו ספר יהושע, בכולהו כתיב¹⁴: וירד ועלה הגבול ותאר הגבול, בשבט בנימין ועלה כתיב וירד לא כתיב, אמרי: שמע מינה הכא הוא מקומו¹⁵. סבור

16 חשבו שמואל ודוד לבנות את בית המקדש בעין עיטם, שזהו המקום הגבוה ביותר בנחלת בנימין.
17 אך לבסוף החליטו שמקום המקדש הוא בהר נמוך יותר.
18 דברים ל"ג, י"ב.
19 של בנימין.

10 נ"ד:
11 ראה שמואל א י"ט, י"ח.
12 דברים י"ז, ח.
13 ולא היו יודעים היכן מקומו.
14 הביאו ספר יהושע. בכולם כתוב
15 מכך שבתיאור הגבול של שבט בנימין לא מוזכרת ירידה, מוכח ששם מקום המקדש.